

Utvärdering Låna logoped 2020

Stimulera till ökat stöd för elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter i skolans lärsituationer.

Innehåll

1.	Tack.....	2
2.	Bakgrund	3
3.	Syfte	3
4.	Metod.....	3
5.	Resultat och utvärdering.....	6
	Får skolpersonal större kunskap om språkstörning och läs- och skrivsvårigheter?	6
	Ökar stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter genom samarbetet med skollogoped?	6
	Är arbetssättet i Låna logoped relevant eller behövs justeringar?	11
6.	Slutsats.....	12
7.	Referens	13

1. Tack

Skollogopeden vill rikta ett stort tack till elever, elevstödjare, fritidspedagoger, lärare, rektorer, speciallärare, specialpedagoger, skolchef, skolkurator, skolsköterska, skolpsykolog och vårdnadshavare som har samverkat inom projektet. Tack för samarbetet men också för det arbete ni lägger ner för eleverna. Ni är viktiga. Det arbete ni gör är viktigt. Lycka till i ert fortsatta arbete!

2. Bakgrund

Det efterfrågas mer stöd i skolan till elever med språk-, läs- och/eller skrivsvårigheter (SPSM, 2018). En verksamhetsutredning av arbetet för barn och ungdomar med misstänkt dyslexi, dyskalkyli och språkstörning i Region Örebro län gjordes 2017 (Nordin 2018). I utredningen fick familjer, skolpersonal och logopedmottagningar ge sina åsikter kring aktuell situation och behov. Många saknade insatser i nivå med behoven. I rapporten från verksamhetsutredningen gavs flera olika förslag till förändrat arbetssätt kring både utredningar och insatser för dessa barn. Bland annat önskade skolpersonal stöd från logoped gällande hur skolpersonalen ska stödja eleverna i lärsituationen. En logoped kan arbeta förebyggande och med insatser på skolor.

För att stimulera till ökat stöd till elever med språk-, läs- och/eller skrivsvårigheter i skolan skapades projektet Låna logoped, där skolor i Region Örebro läns upptagningsområde kan få prova att ha skollogoped på skolan under ett år. Denna utvärdering gäller skolområdet som deltog i projektet under projektets tredje år.

3. Syfte

Syftet med utvärderingen av Låna logopeds tredje år är att undersöka om elever med språk-, läs- och/eller skrivsvårigheter får ökat stöd genom att skollogoped finns på dessa skolor inom projektet Låna logoped.

Frågeställningar

1. Får skolpersonal större kunskap om språkstörning och dyslexi genom projektet Låna logoped?
2. Ökar stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter genom projektet Låna logoped?
3. Är arbetssättet i Låna logoped relevant eller behövs justeringar?

4. Metod

Metodbeskrivning för arbetet på skolorna

Projektet innebar att en skollogoped tjänstgjorde 50% på tre F-6 skolor i Laxå kommun. På höstterminen startade även en särskola som även den ingick i projektet. Skolorna hade ett gemensamt elevantal på ungefär 410 elever. Skollogopeden finansierades av ÖNH-kliniken Logopedi och foniatri på Örebro Universitetssjukhus.

Skollogoped och specialpedagoger planerade inför uppstart hur samverkan och arbetssätt skulle genomföras. Även rektorer och skolchef fanns med vid beslut. Specialpedagoger och/eller rektorer informerade skolpersonalen om projektet innan projektets start. Logopeden presenterade projektets syfte och arbetssätt för lärarna och elevhälsoteamet vid uppstart.

Under de första två veckorna hälsade logopeden på i alla klasser för presentation inför elever och för att skapa en kontakt med lärarna. Utbildningsinsatser för lärarna planerades i uppstart inför hela året och tid för detta avsattes i lärarnas kalendarium. Information om utbildningsinsatserna sändes till fritidspersonal och klassresurser för deltagande om möjligt eller att man kunde bjuda in logopeden till deras träffar, men ingen tid avsattes från start i deras kalendarium. Vid terminsstart startade logopeden träningsgrupper för stimulans av fonologisk medvetenhet för de förskoleklasselever som sågs vara i riskzonen för att utveckla läs- och skrivsvårigheter. Urvalskriteriet till grupperna var att eleven fått låga testresultat på uppgifter om fonologisk medvetenhet i Skolverkets bedömningsstöd Hitta språket.

Utöver dessa planerade insatser fick skolpersonal ta initiativ till kontakt med skollogoped vid behov. Personal kunde efterfråga stöd inom organisationsnivå, för gruppnivå och för särskilda elever. Vårdnadshavare gav samtycken inför att elevärenden lyftes fram identifierat till skollogoped. Vårdnadshavare fick även information om vad logopedkontakten innebar. Därefter fick lärare, specialpedagog och/eller speciallärare delge information om eleven och klassrumssituationen till logopeden. Vid behov kontaktade skollogopeden vårdnadshavarna. Om möjligt planerades en insats direkt, i annat fall observerade och/eller testade skollogopeden eleven och lärsituationen. Därefter fick skolpersonalen rekommendationer om insatser. Gemensamt beslutades vad skollogopeden och skolpersonalen skulle arbeta vidare med. Logopeden deltog även på Elevhälsoteam-möten. Sammanfattningsvis arbetade skollogopeden under året med insatserna:

- Att ge konsultationer och handledning till skolpersonal kring insatser och anpassningar för språk-, läs- och skrivförmågan, både på gruppnivå och individnivå.
- Att ge fortbildning till skolpersonal.
  - o Programvaran ”Widgit Online” för att skapa bildstöd till undervisningen. Totalt tre tillfällen.
  - o Specialpedagogiska skolmyndighetens ”Studiepaket: språkstörning för grundskolan” Totalt sex träffar. Två av tre skolor hade även inläsningsuppgifter och uppgifter att genomföra mellan träffarna.
- Att träna med elever och stödja vid inläring av anpassningar. Det innebar elevgrupper eller enskilda elever som tränade:
  - o Fonologisk medvetenhet

- Berättande
  - Digitala lärverktyg: Inläsningstjänst, tillägget Stava Rex, tillgänglighetsverktyg i chromebook för diktering, ordprediktion, ordbok och talsyntes.
  - Strategier för ordinläring och skolbegrepp förenat till aktuell klassrumsundervisning.
- Att ge rådgivning kring remitteringsfrågor till skolpersonal.
  - Att ge rådgivning till vårdnadshavare kring behov av stimulans, åtgärder och kring remitteringsfrågor.

Totalt inkom 56 samtycken om identifierade elevärenden. Skollogopeden arbetade med direkta eller indirekta insatser för de 56 eleverna. För 16 elever skedde enbart indirekta insatser. 40 elever fick både direkt träning av logoped och indirekta insatser på individ eller gruppnivå. Vid direkta insatser träffade logoped respektive elev mellan 2-17 tillfällen. Beslut om vilken insats som skulle göras skedde i samråd med antingen läraren, specialpedagogen eller specialläraren. Vid projektets slut rapporterade skollogopeden till elevhälsan om alla insatser som gjorts och om det fanns specifika rekommendationer för insatser och uppföljning gällande enskilda elever.

Metodbeskrivning för utvärdering

Under projektets gång noterade logopeden information om programvaror och arbetssätt som fanns på skolan. Fyra veckor efter avslutat projekt sändes två webbaserade enkäter till skolorna. En skolenkät och en skolpersonalenkät. Skolenkäten sändes till rektorer, speciallärare och specialpedagoger på respektive skola. De ombads att sända ett svar per skola. Skolpersonalenkäten sändes till lärare och elevhälsopersonal på skolorna. De hade två veckors svarstid. En automatisk påminnelse sändes ut. Av skolenkäten inkom svar från samtliga skolor, svarsfrekvens 100%. Det inkom 15 av 60 enkätsvar av skolpersonalenkäten, vilket är svarsfrekvens 25 %.

Skolenkäten bestod av nio påståenden, två ja- och nej-frågor samt utrymme till övriga kommentarer kring fördelar och förslag till förbättringar. Till de nio påståendena fanns svarsalternativ ”Ja, mer nu än innan projektet”, ”Ja, lika nu som innan projektet”, ”Nej, lika nu som innan projektet” och ”Nej, mindre nu än innan projektet”. Till ja- och nej-frågorna fanns även alternativet ”vet inte”. Skolpersonalenkäten bestod av två ja- och nej-frågor, med möjlighet till kommentarer. Det fanns även svarsalternativet ”vet inte”.

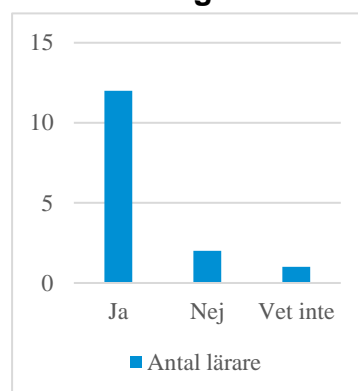
5. Resultat och utvärdering

Får skolpersonal större kunskap om språkstörning och läs- och skrivsvårigheter?

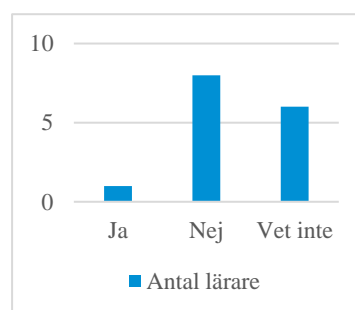
Ja, skolpersonal har fått större kunskap om språkstörning och läs- och skrivsvårigheter genom projektet Låna logoped. Samtliga tre skolor upplever att skolpersonalen efter projektet har mer kunskap om vad språkstörning och dyslexi är jämfört med innan. Dock har inte fritidspersonal kunnat delta på utbildningstillfällena. Samtliga tre skolor upplever även att skolpersonalen nu har mer kunskap om relevanta anpassningar för elever med språkstörning och/eller dyslexi. Även skolpersonal har svarat att projektet hjälpt att justera anpassningar och stöd som redan användes.

Ökar stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter genom samarbetet med skollogoped?

Stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter har ökat genom samarbetet med skollogoped. De flesta av lärarna som svarade upplever att samarbete med logoped har lett till någon förändring i lärarnas arbete med anpassningar och stöd till eleverna, se figur 1. De beskriver i kommentarer att de både har lärt sig mer om språkstörning, hur den kan upptäckas, hur den påverkar i skolan och strategier för att stödja eleven. SPSMs material ”Studiepaket språkstörning” har varit uppskattat. I utvärderingen framkommer att det finns lärare som inte fått möjlighet att delta vid utbildningarna. Orsaken är inte känd. Vid utbildningen skulle lärare genomföra vissa uppgifter i klassen mellan tillfällena. Utförandet av hemuppgifterna varierade. Vissa lärare genomförde, andra inte. I skolpersonalenkäten svarar drygt hälften av lärarna att de upplever att det inte finns någon annan profession på skolan som kan ge samma råd eller stöd som logopedprofessionen har gett, se figur 2. I skolenkäten som rektor tillsammans med

Figur 1. Lärarnas svar på frågan "Har samarbetet med logoped lett till någon förändring i ditt arbete med anpassningar och stöd för de elever du möter?"

Figur 2 Lärarnas svar på frågan "Finns det någon annan profession på skolan som kan ge samma råd/stöd som logopedkompetensen har gett?"

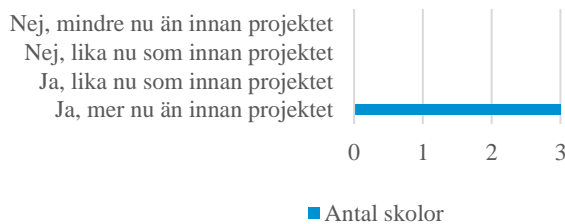
specialpedagog besvarat svarar samtliga skolor att det inte finns någon annan profession på skolan som kan ge samma stöd som logopedkompetensen har gett. Samtliga skolor har svarat att logopedkompetensen har varit ett användbart komplement till övriga kompetenser på skolan.

Skolpersonal som svarat att de inte upplever någon förändring i sitt arbete beskriver att de redan arbetade utifrån rekommenderade arbetssätt eller att de inte fått ta del av utbildningsinsatserna. De lärare som svarade att förändring har skett i deras arbete beskriver olika förändringar som redovisas här nedan.

Avkodningstest och avkodningsträning

Alla skolor har haft minst ett evidensbaserat material för avkodningstest och avkodningsträning redan innan projektet men möjligheterna att använda materialet har varierat. Där det inte funnits möjlighet att använda träningsmaterialet har det inte funnits personal med uppdrag och tid riktad för avkodningsträning. Två av tre skolor svarar att de redan innan projektet genomförde avkodningstest på alla elever vårterminen årskurs 1 eller höstterminen årskurs 2. En av skolorna svarar att de genomför avkodningstest men i högre utsträckning nu än innan projektet. Låna logoped. Det har funnits elever som tidigare inte har fått avkodningsträning trots att behovet har identifierats i avkodningstest tidigt, men utveckling har skett under projektets gång. Samtliga skolor svarar nu att de ger intensiv avkodningsträning enligt evidensbaserad metod till de elever som får låga resultat på avkodningstester i större utsträckning nu jämfört med innan projektet, se figur 3.

Figur 3 Skolors svar på påståendet "På skolan ger vi intensiv avkodningsträning enligt evidensbaserad metod till de elever som får låga resultat på avkodningstester".

Under projektets gång har även en av de två lågstadieskolorna införskaffat ytterligare ett material för läsinlärning och avkodningsträning, FonoMix munmetoden. Ett material som passar för barn med större svårigheter i tidigt skede av läsinlärningen. Materialet har skolan börjat använda både som läsinlärningsmetod för helklass i kombination med extra träning för förskoleklass och årskurs 1. Även den andra lågstadieskolan har fått beslut att köpa in materialet, dock inte hunnit köpa in det under projektets tid. Under projektets gång anställdes även en speciallärare med avsatt tid riktad för avkodningsträning.

Fonologisk medvetenhet

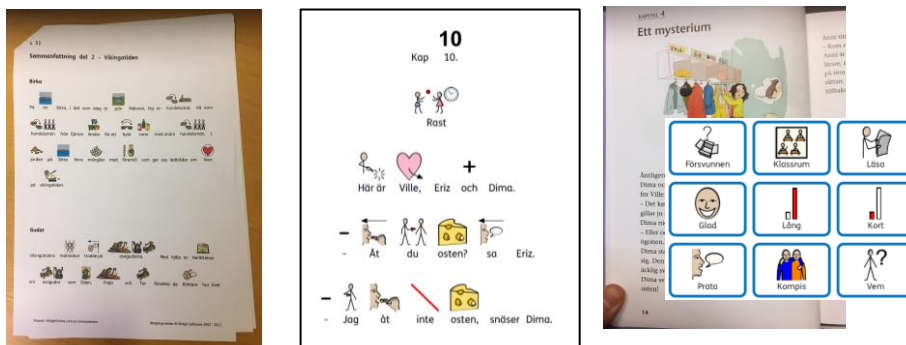
Två av tre skolor har svarat att de arbetar mer nu än innan projektet med att stimulera fonologisk medvetenhet på gruppnivå i förskoleklass. Även riktad träning av fonologisk medvetenhet till barn i förskoleklass eller årskurs 1 i mindre grupper eller enskilt har ökat. Två av tre skolor svarar att de arbetar mer med detta nu än innan projektet. Ett exempel på detta är att speciallärare fortsatte det arbete som logopederna startat upp för att träna fonologisk medvetenhet med de förskoleklass elever som visats vara i riskzon för att utveckla läs- och skrivsvårigheter.

Digitala lärvätyg

Samtliga skolor har svarat att de använder språk-, läs- och skrivhjälpmedel i lärsituationen. En av skolorna anger att de använder detta mer nu än innan projektet.

Visuellt stöd

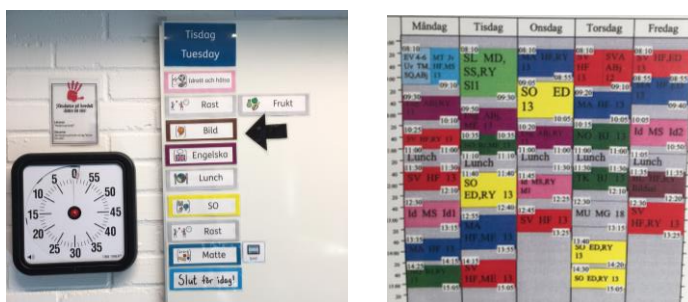
Stöd till eleverna i form av visuellt stöd har ökat under projektet, men det varierar hur mycket enskilda lärare använder visuellt stöd. Några använder regelbundet, andra har inte kommit igång. Samtliga skolor har på grund av projektet införskaffat en licens där all skolpersonal fått egna användare till programmet Widgit Online som kan användas för att skapa bildstöd. Tidigare fanns programvara för bildstöd hos enskilda professioner på skolorna, t ex hos specialpedagog men ej tillgängligt för all personal. Samtliga skolor svarar att skolpersonalen använder bildstöd i undervisningen i större utsträckning nu än innan projektet. Alla lärare har erbjudits ett utbildningstillfälle i programmet och två workshop, det har funnits avsatt tid för detta i skolans kalender. En del lärare önskar att man därefter kunde få mer enskild hjälp av logopederna för att producera bildstöd. Några ur fritidspersonalen har fått en kortare genomgång, men i enkäterna önskas det även att samtlig fritidspersonal skulle få avsatt tid för utbildning i programmet.

Figur 4 Exempel på bildstöd till texter i undervisningen. Till vänster: SO-text om Vikingatiden med bildstöd för mellanstadiet. I mitten: Läsläxa med bildstöd för lågstadiet. Till höger: bildstöd till utvalda begrepp till kapitlet ur läsläxa lågstadiet.

Det varierar stort i hur mycket skolpersonal har kommit igång med att använda bildstöd i undervisningen. Vid uppföljning av användandet av Widgit Online svarar sju av 27 lärare att de använt programmet sex tillfällen eller mer. 20 lärare svarar att de använt programmet 1-5 tillfällen. Vid logopedens besök i klassrummen efter introduktion av hur bildstöd kan användas i undervisningen varierar om och hur lärare använder bilder i sin undervisning eller ej. En del använder inte medan andra har blivit mycket aktiva i att använda bildstöd i undervisningen. Viss skolpersonal tillverkar bildstöd själva och några har i samarbete kring specifika elever fått material som skollogopederna har tillverkat i Widgit Online. Kommentarer i enkäten beskriver att personal börjat använda bilder på ett nytt sätt som de upplever fungerar bra. Bildstöd har använts exempelvis som strukturstöd vid instruktioner, i kommunikationsknippa, som språkligt stöd för förklaring av ord i texter och genomgångar i klassrummet. Se exempel i figur 4.

Figur 5 Färgkodade scheman både på tavlan och på det klassiska schemat

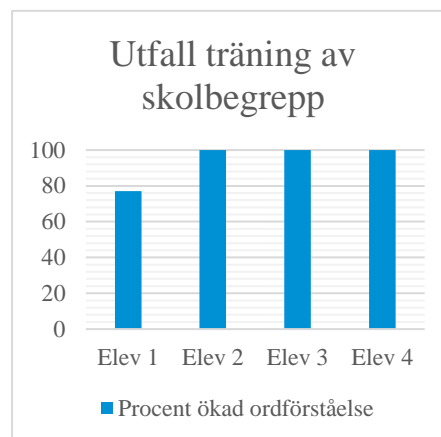
Samtliga skolor har under projektet börjat använda färgkodade klassrumsscheman med bildstöd. Även schemaläggare har anpassat färgerna i scheman så de ska samstämma med de färger som klassrumsschemat har, se figur 5.

En annan typ av visuellt stöd är Tecken som stöd/TAKK. I utvärderingen lyfter personal fram att de har fått stöd med att börja med tecken som stöd i undervisningen.

Direkt logopedstöd till elev

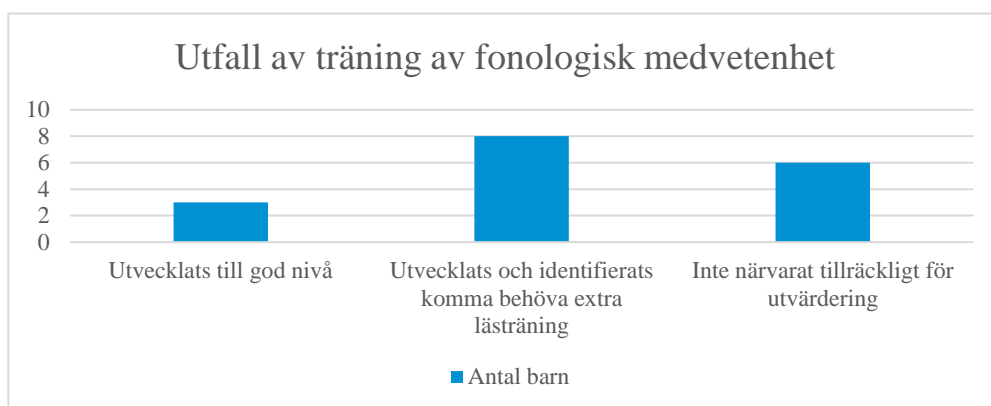
Logopedisk träning för elever har ökat. Fyrtio elever har fått direkt träning av logoped. En del av eleverna fortsatte även att träffa speciallärare parallellt med logopedkontakten och fick då intensifierade insatser. Vissa elever skulle inte haft någon träning på skolan men fick träning genom skollogoped, detta gällde främst elever som av logoped fick träning av skolbegrepp, meningsbyggnad och berättande. Av de elever som fick träning i fonologisk medvetenhet hos skollogoped fanns det några elever som inte skulle ha fått någon extra träning utan projektet, andra elever skulle ha fått stöd av speciallärare eller lärare även utan projektet. En analys av det kan vara att vi gemensamt kunnat identifiera och ge insatser till flera elever i en tidigare ålder.

Elever som fick träning i skolbegrepp ökade ordförståelsen efter träning hos skollogoped, se figur 6. Eleverna tog själva ut ord som de inte förstod under veckans undervisning. Ord som läraren använt vid genomgångar eller ord i läroböcker. Skollogopeden valde utifrån elevernas ord relevanta och användbara ord att träna på. Tillsammans valdes även övergripande skolord ut som eleverna inte kunde. Strategier för ordinläring tränades. En gång per vecka under en period träffade eleverna skollogopeden, utöver det hjälpte en del föräldrar till hemma att samtala om orden.

Figur 6 Procent ökad ordförståelse efter träning av skolbegrepp.

Under vårterminen -20 identifierades 17 elever ur tre förskoleklasser som riskgrupp för läs- och skrivsvårigheter. De fick träning av fonologisk medvetenhet för att förebygga svårigheter vid läs- och skrivinläring. Tre av barnen utvecklades till god nivå med ingen misstanke och kommande läs- och skrivsvårigheter. Åtta av barnen utvecklades under träningens gång men ansågs vid träningens slut fortfarande vara i riskzon för att utveckla läs- och skrivsvårigheter, se figur 7. Dessa barn rekommenderades därefter få extra läs- och skrivträning redan från årskurs 1. Träningen ledde till både tidig intervention och tidig identifiering.

Figur 7 Resultatet av träning för fonologisk medvetenhet i riskgrupper i förskoleklass.

På grund av situationen med pandemin covid-19 försvårades en del elevers deltagande i den fonologiska träningen, det var därför sex elever som deltagit för få gånger för att utvärdera resultatet. I de fall det var möjligt fick dessa elever fortsatt träning under höstterminen.

Annat stöd

Utöver ovan nämnda förändringar i stödet till elever beskriver lärare att de fått större medvetenhet om anpassningar, fått veta vad elever behöver träna på, samt fått större kunskap om hur de kan stimulera elevers ordförråd. Till exempel har en del lärare börjat arbeta med metoden Ordsnittsinsamling för att på ett medvetet sätt öka elevers ordförråd. I enkätsvaren framkommer även att samarbetet med logopederna inom elevhälsoteamet har varit gynnsamt där logopedkompetensen bidragit med en ny dimension i svåra ärenden.

I utvärderingen lyfter flera fram en önskan om fortsatt samarbete med logoped.

Är arbetssättet i Låna logoped relevant eller behövs justeringar?

Närhet och lokalisering

Det har varit positivt att skollogopeden haft bestämda dagar och bestämd arbetsplats på skolorna. Denna regelbundenhet har underlättat till nära kontakt att lätt kunna lyfta nya ärenden samt konsultera under tidens gång. Att logopeden hälsade på hos klasslärare i början av projektet samt haft samma tider i lunchrummet har också underlättat närheten till varandra.

Efterfrågan och arbetsuppgifter

Det har fungerat bra att logopedens arbetsuppgifter både styrts utifrån projektets krav inför uppstart och utifrån skolpersonalens efterfrågningar under årets gång. Det har varit positivt att både insatser som föreläsningar, workshop, konsultation och träning har kunnat genomföras inom projektet. Dock skulle det behövs något ytterligare moment för att öka antal lärare som genomförde uppgifterna vid studiepaketet språkstörning. Ett förslag kan vara att lärarna ska observera varandra vid genomförandet eller att logopeden skulle ha observerat och gett feedback.

Samtycken

I projektet användes skriftliga samtycken för vårdnadshavare inför logopedkontakt. Vid enstaka ärenden vid behov inhämtades samtycket istället muntligt. Detta har fungerat bra.

Gemensam planering

Ibland har det varit utmanande att hitta tider för samarbete mellan lärare och logoped. Kanske skulle det ha planerats in i kalendariet eller informerats till lärare om vilken arbetstid de ska ta denna tid ifrån. Oftast har det gått bra och lärare har ordnat så att gemensam planering kan genomföras. Det planerades också inför att under

höstterminen påbörja en samverkan mellan lärare och logoped i klassrummet, men detta arbete ställdes in på grund av covid-19.

6. Slutsats

Genom projektet Låna logoped har stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter ökat på de tre skolor som deltog i projektet år 2020.

Projektet Låna logoped 2020 har lett till:

- Större kunskap om språkstörning och dyslexi hos skolpersonal.
- Ökat tillgänglighet för skolpersonal att kunna skapa bildstöd.
- Förändringar i lärarnas arbete med anpassningar och stöd till eleverna, till exempel gällande användandet av visuellt stöd och strategier för ordinläring.
- Ökad stimulans av fonologisk medvetenhet på gruppnivå i förskoleklass.
- Ökad stimulans av fonologisk medvetenhet för individer med behov i förskoleklass samt årskurs 1.
- Att skolorna ger intensiv avkodningsträning i större utsträckning efter än innan projektet.
- Elever med språksvårigheter har fått träning gällande ordförråd, meningsbyggnad och berättande.
- Elever i riskzon för att utveckla läs- och skrivsvårigheter har kunnat identifieras redan i förskoleklass och därmed tidigt fått extra träning i mindre grupp och/eller enskilt.

Skolorna upplevde att logopedkompetensen har varit ett användbart komplement till övriga kompetenser på skolan. Det har varit viktigt och bra att arbetssättet både har innehållit föreläsningar, handledning, konsultation och elevträning. En viktig del har även varit att personal haft tid avsatt för inläsning och föreläsningar.

7. Referens

Nordin, E., 2018. Verksamhetsutredning: Arbetet för barn och ungdomar med misstänkt dyslexi, dyskalkyli och språkstörning i Region Örebro län. Hämtad februari 2020 från <https://www.regionorebrolan.se/sv/uso/Patientinformation/Kliniker-och-enheter/Oron--nas--och-halskliniken/Logopedi-och-foniatri/Utvecklingsarbete/>

Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018. Vi behöver öka kunskapen kring språkstörning – en nationell kartläggning om skolors behov av stöd i arbetet med att möta elever med språkstörning. Hämtad från <https://webbutiken.spsm.se/globalassets/publikationer/filer/vi-behoover-oka-kunskapen-kring-sprakstorning.pdf/>